

RENAN A DIDON.

PÍSE

J. E. HULAKOVSKÝ.

V PRAZE, 1893.

Tisk a náklad Cyrillo-Methodějské knihtiskárny
(V. Kotrba).

Cena 12 kr.

V předmluvě k druhému opravenému vydání „Života Ježíšova od Arnošta Renana“ (v Praze nákladem A. G. Steinhausera 1864) praví se ke konci: „Dílo Renanovo způsobí povyk nejen na krátký čas, nýbrž ohlas jeho slov zníti bude až do oné doby, dokud podobný nebo ještě nadanější duch úlohy této nepřivede k větší ještě dospělosti a na vyšší stupeň dokonalosti.“

A duch ten nadanější skutečně již přišel a úlohu tu přivedl k větší dospělosti a na vyšší — možno říci — na nejvyšší stupeň dokonalosti.

Duch ten jest P. Didon, kněz řádu kazatelského sv. Dominika, jenž v prosinci r. 1891. vydal epochální dílo „Ježíš Kristus“. V díle tom dokázal Renanovi a všem jeho předchůdcům i stoupencům v Německu a v Anglii, jak nekriticky, lehkovážně, předpojatě a libovolně zacházeli s historickými památkami, jež jsou základem a svědectvím života Ježíšova.

Ve veliké historické při, která od prvního století mocně zajímala duchy, nový

*

povstal obhajce, posud nejslavnější obrance uražené cti Pána Ježíše, jenž mečem neuprositelné logiky a pevným štítem pravdy, nejskvělejšími důkazy odráží utrhačné, svato krádežné útoky činěné na nejsvětější osobu božského Vykupitele.

Jako pravý rytíř bojuje s otevřeným hledím; jist jsa vítězstvím svaté věci své nic se neobává slovem trpkým, ale pravdivým metati nepřítelům v tvář nejkrutší rány, jež je porážejí k zemi.

Pravíte, že jste historikové — dí jim — nuže, jak jste nakládali s historií? Pravíte, že jste o Ježíši podali dokonalý obraz na základě historické pravdy, zatím však jste oloupili tuto nejsvětější osobu o zářný lesk její svatosti a jejího Božství a na místě pravé podobizny podali jste na základě výmyslů předpojaté theorie, pyšné domýšlivosti a urputné libovůle až k nepoznání zpitvořený padělek — vy, pánové, jste h i s t o r i i z f a l š o v a l i.

Hrozné to slovo — ale vůči těm, kteří za každým druhým slovem mají vědu, ale ne pravou, nestrannou, nýbrž svou vlastní libovolně strojenou, mohl a směl je vyřknouti ten, jenž si vědom byl, že pravdy svého výroku také dokázal a také dokázal, provedl nejstkvělejší důkaz pravdy, který kdy vůbec ve přích byl proveden.

Renan ovšem mnoho zla způsobil, hlavně v třídách vzdělanějších. Tu ustálil se jako názor o Ježíši že jest pouze historickou osobou, ničím jiným, leč reformátorem a — z milosti popráno mu nejpřednějšího místa. Rozmluvami a jakousi tradicí přešel názor i na ty, kteří Renana jak živi ani nečetli, ale zvykli jsou přísáhati na výroky jiných, jež za Bůh ví jaké vědátory mají.

Jest věru až úžasno, že lidé, činící nárok na vědecké vzdělání v tak důležité a nad míru vážné věci přece tak lehkovážně si vedou a dle toho své náboženské smýšlení a jednání zařizují. Všickni ti měli by čísti Didona, svědomí jim to ukládá za povinnost. Jako v každé při platí též zde: buďž slyšána i druhá strana.

Ježto však mnohým není možno aby četli obě obsáblá díla je srovnávali a pak nestranný úsudek si učinili, pokusím se o to učiniti tu paralelu aspoň v hlavních kusech, ponechávaje výrok porotě soudného čtenáře samého.

I.

Člověk předpojatý — praví P. Didon (str. 55. orig.) — není hoden, aby psal historii; nebude ničím jiným, leč jejím falšo-

vatelem. Že pak Renan, chtěje psáti životopis Ježíšův, s předpojatostí dal se do práce a s úmyslem, ukázati totiž, že Ježíš jest jen člověkem, patrně vysvítá hned z jeho „Úvodu“, kde pojednává o pramenech tohoto životopisu. Uvádí sice, jakožto pramen evangelia, ale dí, že se podobají legendám, ač toho nikde a nikým nedokázal. Také pochybuje, že jsou psána od mužů, jimž se připisují, a že nejsou prací původní, nýbrž zakládají se na logiích, t. j. řečech Ježíšových, sebraných od apoštola Matouše a na anekdotách, jež sebral Marek. Dílo pak Lukášovo jest přepracování obou prvnějších.

Zcela jinak vysvětluje Didon vznik a pramen evangelií. Byla to kázání sv. apoštolů, jež měli k věřícím, a tito rozníceni jsouce jejich slovy, s velikou péčí hleděli poznati život toho, v něhož uvěřili a jehož jako Messiáše, Spasitele a Syna Božího ctili. A svatí apoštolé rádi vyhovovali přáním jejich, zůstávajíce jim svědectví mnohem stálejší, nežli jest slovo ústní.

Takovým způsobem povstala synoptická evangelia, jejichž původ mistrně líčí a historicky dokládá Didon a dokazuje, že evangelium Lukášovo má dobrou třetinu práce původní, že najmě chronologie a duch, ja-

kým psáno evangelium, jest vlastní jeho původci.

Kdo tedy má pravdu — Renan, jenž udává za pramen evangelií logie a anekdoty, nebo-li Didon, jenž shledává pramen jejich v kázáních apoštolských a v živých vzpomínkách apoštolů na milovaného Mistra, s nímž po tři léta žili, k němuž horoucí láskou pláli, a jehož tak nevýslovně ctili, že by nikdy se nebyli opovážili, vypravovati o něm, co by nezakládalo se na pravdě? Ostatně svých výpovědí před soudem hájili a na svědectví pravdy také za ně krev procedili. — Za anekdoty však nikdo neumírá.

Dále praví Renan o těch pramenech, že až do r. 150. měla evangelia jen nepatrnou vážnost; nikdo prý se neostýchal leccos připisovati, rozličně spojovati a jedno druhým doplňovati. Půjčovali sobě ty knížečky, každý na pokraji poznamenával si slova a podobenství, jež našel a která se mu nejvíce líbila a tak prý z toho vyšlo nejkrásnější dílo z rukou neznámých v prostonárodním zpracování. Škoda jen, že Renan zapomněl pro tuto theorii o knížečkách dokladů hodnověrných uvésti.

Připouští též Didon, že velmi mnozí z učeníkův a nově na víru obrácených vynasnažovali se, by písemně zaznamenali,

co byli z úst očitých svědků slyšeli. Také pokoušeli se o to, aby události spojovali pořadem, jenž by lépe se snášel se skutečností historickou. Ale ovoce této literární činnosti nedostalo se až k nám; spisy takové, na něž sv. Lukáš naráží (Luk. 1, 1.), zmizely, jakož mizí tolik děl, jež nemají důležitosti, aby přežily dobu, v níž povstaly. Jediné a pravé ovoce těchto snah jest evangelium Lukášovo.

Ostatně i Renan uznává synoptická evangelia za pravá, ač prý dějepisná cena jejich jest rozdílná; má je toliko za biografie ve způsobu legend. Neuznává však čtvrtého evangelia, ježto Papias, biskup Hieropolský, jenž s velkou pilí shromáždil, co jen o Ježíši se dověděti mohl, se o něm nezmínuje; že toto evangelium podává abstraktní metafysické doktriny a že sloh řeči nesrovnává se s výmluvností Ježíšovou.

Dejme tomu, že Papias nezmínuje se o čtvrtém evangeliu, proto přece nelze se dovolávati z toho důkazu proti evangeliu sv. Jana. Že někdo o něčem se výslovně nezmínuje, z toho ještě nejde, že o tom vůbec neví. Ale Didon uvádí, že nový zlomek biskupa Hieropolského dosvědčuje, že Papias dobře znal dílo Janovo. (Dr. Aberl. Einleit. in d. N. T. 112.) Dále uvádí, že Jan, miláček Páně, byl o sepsání evangelia od

přednostů církvi Maloasijských požádán (Tert. cont. Marcion IV. 2), a že skoro všickni Otcové apoštolští mají z něho citaty, jež pečlivě sestavil Dr. Funk, a že zlomkem kanonu Muratoviova dokázáno, že již za panování Pia I. r. 142. byla všecka čtyři evangelia, že církev římská jiných neznala, že je čítala v téměř pořádku, jak jsou nyní seřaděna a že je měla za díla Bohem vnuknutá a vlivem Ducha sv. psaná.

Že pak evangelium sv. Jana obsahuje dogmatické nauky, vysvětluje se samým účelem, za kterým povstalo. Byli již tenkrát bludaři, Gnostikové, popírající skutečné Božství Krista, a Ebionité, popírající skutečné jeho člověčenství. Aby tyto pro vzrůstající církev nebezpečné bludy odstraněny byly, pozvedl nejpopovolanější k tomu apoštol hlasu svého, aby dokázal v pravdě Božskou podstatu Toho, jenž se zjevil v těle. Odtud ten rozdíl od synoptických evangelií. Synoptikům jde o to, aby historickými událostmi dokázali že Jež š jest zaslíbeným Messiášem a Spasitelem celého světa; Janovi pak jen o to, aby dokázal jeho Božství. To také jest příčinou, že se i slohem liší. Jsouť řeči Ježíšovy, jak je vypravuje sv. Jan, výronem jeho Božské přirozenosti, jeho vzájemného poměru k Otci a naprosté s ním jednoty co do podstaty a moci. Není v nich žádné

metafysické abstrakce, ale jest to slovo živé, výrazné. přiměřené podstatě Toho, jenž je mluví. Ježíš, jsa Synem Božím, nemůže jinak mluvit, než jak mluví u Jana. Má-li Renan za to, že řeči ty, jak je sv. evangelium a najmě sv. Jan uvádí, nejsou původními, tak, jak je Ježíš mluvil, připomíná mu Didon, že se tu dopouští nesmírné křivdy proti sv. spisovatelům, upíraje jim práva, vydávati o Kristu pravé svědectví, že je zbavuje nekonečné úcty, jakou měli k Mistru svému a problašuje za lháře ty, kteří před soudem svědčili, ani smrti se nelekajíce: „Zdali to spravedlivé jest před obličejem Božím, abychom vás více poslouchali než Boha, sudte; neb nemůžeme nemluvit, co jsme viděli a slyšeli.“ (Sk. 4, 19.)

Všickni sv. spisovatelé položili život za to, co pravdou býti pravili, a proto ze všech důkazův o jejich věrohodnosti není světějšího a slavnějšího svědectví, jako jejich mučednictví. Žádný vážný historik neb kritik od 18 stol. neopovážil se prohlásiti evangelisty za lháře a podvodníky, jako to učinil Renan. Nechce-li je však podezíratí a připisovati jim prostou lež, musí jejich vypravování přijati tak, jak je podávají.

Rádi věříme, že evangelium sv. Jana podávající nepřekonatelný důkaz o Božství Kristově, jest Renanovi nepohodlné, a přímo

odporné tomu, jenž chce dokazovati, že Ježíš není Bohem. A proto podezírá a v pochybnost uvádí toto evangelium.

Ježto však i evangelia synoptická obsahují mnoho skutků, z nichž vysvítá Božství Ježíšovo, a Renan jich přece jakožto pramenů potřebuje, nezbyvá mu nic jiného, než tyto skutky vyhlásiti za anekdoty. Proto má za to, že mnohé ty legendy neb anekdoty byly vymyšleny, aby se dokázalo, že na Ježíši vyplnila se proroctví, jež pokládána byla za messiášská. Jednání takové ničeho prý nevysvětluje, ježto v žádném spise židovském není obsažen počet a pořádek proroctví, jež měl Messiáš splniti, a dále prý mnohé to proroctví nesrovnává se věroučením obecným.

K tomu odpovídá Didon: Celá bible jest messiášská a v článku VIII. úvodu udává veliké množství proroctví, jež by ještě roznožiti mohl, v nichž se vidí v budoucnosti, přislubuje, líčí, jmenuje a zobrazuje osoba, kterou nám líčí a jmenují evangelia. Bez evangelií slova proroků nemají pravého významu a nemají uskutečnění, leč v životopise Ježíšově.

A jako vyplnění proroctví, tak popírá Renan též zázraky; jménem vědy prohlašuje, že jsou nemožny.

Důmyslně a vítězně odmítá Didon toto tvrzení. Co jest zázrak? Skutek učiněný mimo zákony přírodní působením sil nad přírodu vyšších a touž mocí, která přírodu tvořila a zákony jí ustanovila. Kdo může tvrditi, že takové moci není? A je-li, nemůže-li táž moc občasně působiti na ustálenost zákonů dovozenou pouhou zkušeností? A co může dokázati vědecká zkušenost několika učencův a to v krátké době jejich života? A kdyby i tak bylo, nynější zkušenost nemá přece platnosti pro věky, které byly svědky těch věcí, jichž my nyní nevidíme a proto nechápeme. Nezbývá nám, než spoléhati na svědectví těch, kteří o nich svědčí. Ale tu Renan zase zavrhuje svědectví, poněvadž se mu to do jeho krámu nehodí.

Zázraky, jak je obsahuje život Ježíšův, nechť se porovnají jen se zázraky v jiných posvátných knihách vypravovanými, na př. v indických Vedách, v Koranu, a hned vysvitne pravda jejich v plném lesku, netřeba ani svědků, kteří nám pravdu jejich zaručují. Nic podivínského, nic nedůstojného, nic malicherného v nich; jsou to skutky mající ráz laskavosti, dobroty a nesmírného milosrdenství Toho, jenž je konal, a odhalují jeho božskou moc, zastíněnou rouškou člověčenství.

A tak opět rádi věříme Renanovi, že nemůže připustiti zázraků, sesula by se tím celá ta umělá stavba jeho soustavy, kterou si umínil dokázati, že Ježíš jest jen pouhým člověkem.

Aby toho dovedl, proto mu především šlo o to, aby uvedl prameny života Ježíšova v pochybnost, a jmenovitě aby synoptiky zbavil věrohodnosti, aby vše, co oni na důkaz Božství Kristova uvádějí vyblásil za legendy a anekdoty, a aby evangelium sv. Jana, jež jest slavnou apologií Božství Ježíšova a proto se diametrálně jeho theorii příčí, zavrhl docela.

Kdo takto nakládá s historickými prameny, smí-li si osobovati čestný název historika?

Jinak ovšem je u Didona. Mistrně, jasně a pochopitelně ukazuje nám, že prameny života Ježíšova přesně historickými, úplně spolehlivými a věrohodnými jsou čtyři evangelia, dle nichž podává nám a líčí Pána Ježíše svědomitě a věrně; zdá se mu, že by jich znesvětil, kdyby něco přidal nebo vynechal. Jsou to díla mistrovská a děl mistrovských se nedotýkáme, těm se obdivujeme

II.

Ukázali jsme, jak kritik Renan nekriticky, lehkovážně zachází s historickými památkami Nového zákona; co mu nejde do krámu jeho soustavy, hází jako lodník nepohodlnou přítěž přes palubu, nebo jako vzduchoplavec přitěžující písek s koše. Nejinak si vede i s knihami Starého zákona.

Národ israelský není mu národem vyvoleným, v němž Bůh zachovati chtěl víru v pravého a živého Boha a v němž přípravy činil ku příchodu zaslíbeného Messiáše; on nevidí v něm nic zvláštního. A přece jest národ ten neobyčejným zjevem v dějinách. Obklopen jsa se všech stran pohanstvím, hrubým pantheismem, šeredným fetišstvím a smyslným materialismem tvoří národ ten se svým monotheismem utěšenou oasu v poušti mravní skleslosti, jest jako zelený ostrůvek v širém moři pohanském.

Kde tedy se vzala u něho idea o jediném Bohu, když i nejvzdělanější národové starého věku: Peršané, Egyptané, Indové a j. k tomu nedospěli? Kde se vzal přesný zákon mravný, když všude cit náboženský zabřednul až k nejhnusnějším obětem, lidským porážkám? Kde onen spořádaný rodinný poměr, kde jednoženství, láska dítek

k rodičům, péče rodičů o výchovu dítek, jako bylo u Hebreů? Kdežto všude jinde tyranství panovalo, v obci, v rodině, kde vládlo mnohoženství, kde žena byla otrokyní, kde dítky byly břemenem, jichž se rodiče dle libosti mohli zprostiti, poskytoval domácí život Hebreů vzor spořádaného života rodinného. Kde se vzalo ono na základě náboženském čistě lidské zřízení státní, kdežto všude krutovláda, nejkrutější tyranství svíraly člověka?

Zjev ten, jediný v dějinách, byl by i nejdůmyslnějšímu kulturnímu historiku ne vysvětlitelným, kdyby v něm nepoznával vyššího řízení a nestopoval v té čeledi semitské zvláštní ochrany Boží; nepoznával, že mravný zákon a theokratické zřízení toho národa nemohlo vyplynouti přirozeně z pohanství, a proto ze všeho souditi jest, že tento národ slouží zvláštnímu účelu Prozřetelnosti Boží.

Co takto každému soudnému mysliteli připadá na rozum, to Renanovi není nic neobyčejného, ač uznává, že čeledi semitské přísluší čest, že zplodila náboženství lidstva. Avšak Abraham není mu leč náčelník beduinský, který z nenávisti k vilným bohoslužbám syrským zavedl jednoduché obřady náboženské, maje o Bohu jen ponětí nepatrné. Mezi kmeny kočovnými měl teprve

kmen Beni Israel jakýsi zákon neboli thoru, již ukládal do skříně i s jinými památkami. Byl prý to jakýsi rodinný archiv. k jehož nosení a ochraně zvolena byla rodina zvláštní, která záhy v celé čeleďi nabyla větší důležitosti. Mimo to měl každý kmen svého Nabi nebo proroka. Proroci se spoločovali, tvořili strany, ale vesměs stavěli se na odpor všemu politickému zřízení, jež by od cizích národů mohlo přijíti. A tak utvořili jakousi výlučnost toho národa, že ustálil se o něm názor, že povolán bude ku vládě nade všemi národy, Jerusalem a jeho chrám že bude místem, k němuž všickni národové pohlížeti budou jakožto střeďišti ideálního království, v němž by veškeré pokolení lidské Israelem ku smíření přivedené požívalo rajských radostí.

Některý pak nadšenec napsal prý o tom jakousi píseň o utrpení a veleslávě „sluby Božího“ (proroctví o Messiáši) a tak později očekáván ten, který byl předpověděn; zvláště za pronásledování židů od Antiocha Epifana utvořila prý se z této idee vášně, téměř střešťenost a šílenství.

Objevili týmž časem „knihu Danielovu“, která dodala nadějím messiášským jiného tvaru. Messiáš prý bude nadpřirozenou bytostí v podobě lidské, jež v oblace se objeví, aby soudila a v „zlatém věku“ panovala.

Za posledních Asmoneovcův a za Heroda vystoupila tato naděje ještě výše. Největší očekávání bylo v Judsku, kde nábožné osoby prosily Boha, aby neráčil je ze světa bráti, dokud vlastníma očima neuzří Spasitele.

Toto mocné kvašení věštilo, že blízko jest něco neobyčejného.

A tato směs jasného vidění a snění našla prý svého tlumočnicka v muži obyčejném, jemuž obecné mínění dává název „Syna Božího“, a to prý právem, ježto on přivedl náboženství o krok dále.

Takto soudí Renan o dějinách národa, jenž přede všemi byl povolán, by z něho vyšel světa Spasitel.

Poněvadž mu dějeprava Starého zákona, a jmenovitě proroctví o budoucím Vykupiteli, na Pánu Ježíši na vlas vyplněná, velice byly na závadu, nemohl jinak, než že veškeré úrady a zámysly, jež Bůh s tímto národem měl, zavrhl a všech patrných stop zvláštní ochrany Boží a vedení tohoto národa neuznal, očekávání však Spasitele, jež jako červená niť veškerými dějinami se táhne a jehož přece zapřítí se neodvážil, svým zvláštním, řecli bychom, naivním způsobem si vysvětlil. Třeba jen čísti tuto první kapitolu jeho díla, která má název: Postavení, jaké zaujímá Ježíš v dějepisu, a hned uhodneme, kolik uhodilo. A potom prý si vedou

ti páni nepředpojatě a nestranně, když hned předem dějiny nejvýznamnějšího v ohledu náboženském národa starého věku k účelu své theorie tak nelitostně skomolují.

Zcela jiný obraz o tomto národě nakreslil nám rysy markantními Didon

Kterak by možno bylo, aby tento národ ze všech národů nejnepatrnější, stavěl se nade všecka náboženstva pobanská, i nad vzdělanost řeckou, i nad největší mocnosti dějinné? kterak to možno vysvětliti, ne-li zvláštní ochranou Boží?

U ostatních národů starého věku stát a náboženství vyvinují se a umírají zároveň: padne-li národ, zmizí i jeho bohové. U národa israelského jest vše jinak, jakožto národ může zabynouti, jeho náboženství však ještě více vzroste, a jeho zkáza místo, aby zmařila povolání od Prozřetelnosti mu určené, sloužiti mu má ku spáse.

Národ ten nevyznamenevá se uměním, ani zbraní, ani počtem. ani vědou: sláva jeho spočívá ve víře, v jeho zákonu mravném, v jeho naději v budoucího Spasitele. Bůh sám jej vychoval uprostřed národů pobanských, aby mu byl apoštolem jedinosti jeho, hlasatelem jeho spravedlnosti a milosrdenství, strážcem jeho přikázání, oživovatelem naději na Messiáše.

Nic v dějinách nedokazuje lépe půso-

bení Božího, jako tento malý národ, jenž stísněn jsa se všech stran od pohanstva, přece mu nepodlehá. Vše kolem něho jest pantbeistické, on však jím není, vše modlářské, on není; vše zbožňuje přírodu, on se jí neklaní; vše vzývá modly, on nikoli.

Uprostřed ochablosti a nechuti, jež vysilovala starý věk, vždy nesmírná naděje naplňovala nitro tohoto národa: na celém světě samojediný věřil ve spásu lidstva, sám jediný zázrakem rozumu nevysvětlitelným viděl zlatý věk v budoucnosti, kdežto jiní národové ve svých dějinách kladli jej do minulosti.

Jen tomuto národu děkovati jest, že idea jednoho Boha zářila jako hvězda na zatemnělou zemi a působení její bylo znatelné i při největších výstřednostech člověka.

Tak líčí Didon dějepisný význam národa israelského; z dějin jeho zřejmě a patrně vychází na jevo, že Prozřetelností Boží ustanoven byl, aby připravoval cestu Messiáši. Neuznávati toho, neviděti toho, co samo bije do očí, jest samovolně uzavírati oči před pravdou, dějinami hlásanou; to znamená, dějiny přistříhovati podle šablony předem učiněné a natahovati je na skřípec své theorie; toho však vážný historik se nikdy neodvází.

III.

Renan nedbaje zpráv sv. Matouše (II., 1.) a sv. Lukáše (II., 1. a n.) tvrdí, že Ježíš nenarodil se v Betlemě, nýbrž v Nazaretě, o jediný opíraje se důvod, že „Nazaretským“ sluje. Také prý Jan se nezmiňuje o Betlemě, a potom ono popsání lidu za Quirina, místodržitele syrského a za Heroda krále židovského, o němž se zmiňuje ss. Lukáš a Matouš a při kteréž příležitosti Maria a Josef šli do Betlema a tam Maria Ježíše porodila, událo prý se teprve 10 let po smrti Herodově. A proto prý, že Ježíš narodil se v Betlemě, není událostí historickou, nýbrž toliko legendou, vymyšlenou proto, aby se dokázalo, že pochází z rodu Davida.

Není se co diviti tak libovolnému jednání Renanově; viděli jsme, jak lehkovážně a opovážlivě zachází s evangelickými památkami a s knihami Starého Zákona; tímtéž nesvědomitým způsobem vede si při jednotlivých událostech, jako tato při světové události narození Páně.

Protože sv. Matouš a sv. Lukáš výslovně udávají Betlem, jakožto místo narození Ježíšova a protože Betlem, jakožto rodiště Messiášovo a královský jeho rod byl

od proroků předpověděn, což ovšem theorii Renanově o pohném člověčství Ježíšově přímo odporuje, ježto by vyšší moc a zakročení Boží uznati musil, proto vyhlašuje historickou, svědky stvrzenou událost za legendu.

Smí-li pak si kdo dovoliti, aby něco podobného tvrdil proti historické správnosti tak svědomitého spisovatele, jakým je sv. Lukáš, který hned v I. kapitole svého evangelia (v. 1.—5) píše, že „od počátku všecko pilně vyzvěděl, aby o tom pořádně psáti mohl výbornému Theofilovi, by poznal pravdu těch slov, jimž byl vyučen“.

Může-li tu u člověka nepředpojatého, neřkuli historika, vzniknouti jen dosti malá pochybnost, že tak správný a svědomitý spisovatel, který v Úvodu ke svému spisu slavně dosvědčuje, že to, o čem hodlá psáti, nejprve pilně vyzvěděl právě za účelem, aby mohl o tom pořádně psáti na potvrzení pravdy? Jen zlomyslný člověk může vyřknouti to slovo, že týž spisovatel hned o jednu kapitolu dále mohl podávati legendu na místě pravdivé události. Není-li to křivdou, ano urážkou pro něho?

Jen ten, kdo sám poctivosti nemá, dovede takto souditi o poctivosti muže, který sobě všemožnou píli dal, aby vše, o čem psáti chtěl, od počátku pilně vyzvěděl od

těch, „kteří sami viděli a služebníci slova byli“ (Luk. 1, 2) a také se o pravdě všeho přesvědčil, jelikož chtěl, aby ten, jemuž psal, jen pravdu a nic jiného než pravdu poznal.

Renan dovolává se svědectví sv. Jana — podivno! kdežto přece jeho evangelia neuznává. Avšak to mu nevádí; nyní potřebuje svědka proti sv. Lukáši a sv. Matouši, a k tomu má jemu sloužiti ten, o němž vůbec pochybuje, že psal své evangelium.

Popsání nebo sčítání lidu událo prý se mnohem později; Renan spatřuje v tom anachronism, jenž zase svědčí o nepravdě, že se Ježíš narodil v Betlemě

Proti němu svědčí Didon, že se toto popsání skutečně událo za Augusta.

Jest zcela pravdě nepodobno, že by sv. Lukáš se byl dopustil anachronismu, a že by byl ono popsání, které nařídil Augustus, a které se konalo za Quirina v Syrii, zmatl sobě s oním popsáním, které teprve 10 let později se konalo za téhož Quirina v době, když Archelaus byl složen z vládařství a Judsko prohlášeno za provincii římskou. Jest to proto pravdě nepodobno, ano jisto, poněvadž sv. Lukáš dobře znal obě tato popsání, neboť zcela správně rozeznává první popsání (II., 2) od druhého (Sk. V., 37);

co kdo dobře zná, toho tak snadno si nepomate, aby kladl jednu věc místo druhé.

První popsání, o němž se zmiňuje ve svém evangeliu bylo sčítání obyvatelstva vůbec: mužů, žen, dětí dle rodisté; druhé bylo přiznání se za příčinou poplatku daně; toto bylo znamením úplného podrobení pod moc římskou a přivtělení k říši, kdežto prvé bylo k tomu druhému toliko přípravou.

Jest tedy třeba dokázati, že všeobecné popsání bylo nařízeno od Augusta v době, kde vláda Herodova chýlila se ku konci! dále že toto popsání dalo se za dozoru římského legata Quirina a že jest docela rozdílné od popsání které se událo za téhož Quirina, ale již jakožto vladaře syrského, 10 let později.

Aby se řešení této předůležité otázky lépe porozumělo, nebude od místa, podati tu některé podrobnosti o římském sčítání lidu.

Účelem takového popsání bylo: úředně stvrditi počet svobodných občanů římských a na jisto postaviti jejich rod, jméno, věk, zaměstnání a majetek.

Toto sčítání bylo základem rozpočtu daní, jak i jméno „census“ ukazuje.

Zapsání každého jednotlivce do úředního seznamu bylo provázeno zároveň slibem neb přísahou věrnosti. Že pak toto

sčítání obyvatelů dalo se v jejich rodišti, průvodno z nařízení konsulem Claudiem dvě století př. Kr. vydaného, dle kterého každý svobodný občan udati měl své jméno, bydliště, cenu majetku, jméno rodičů. Ženy a dítek. Ženy svobodné musily se též přihlašovati. Obyčej tento ještě dlouho po Kristu se udržel; Sozomenes ve své historii (V, 4.) mluví o sčítání konaném v Cesarei ještě za Juliana Apostaty.

Sčítání takové dalo se za dozoru zvláštních k tomu určených legátů „censitores“ nebo „legati pro praetore“ zvaných, jimž k ruce stali podrženi úředníci „adjutores ad census“.

Augustus sám řídil osobně takové sčítání 27 let př. Kr. v Gallii, později k tomu splnomocnil Drusa. Ještě 60 let po Kristu zmiňuje se Tacit (Annal. XIV, 40.) o podobném sčítání v Gallii, které také nebylo řízeno správci provincie, nýbrž zvláštními legaty, jichž jména též udává.

Takový legat obdržel někdy vrchní velení vojska v provincii, kde sčítání prováděl. (Tac. Ann I 31 33)

Za vlády Augustovy takové sčítání častěji se událo. Nařizoval je každých pět let v Římě, častěji rozšiřoval je na Itálii i na veškeré císařství.

Od bitvy u Actia až do jeho smrti bylo

jich devět, a jedno z nich bylo bezpochyby ono, o němž zmiňuje se Lukáš (II, 1.): „Stalo pak se v těch dnech, že vyšlo vyřčení od císaře Augusta, aby byl popsán vešken svět.“

Ve výrazu „v těch dnech“ může se míti za to, že to byl rok 746. po vystavění Říma.

Ve veškeré říši panuje té doby mír; chrám Janův byl po 12 let zavřen; Augustus je na vrcholi své moci a slávy, všecek jsa zaměstnán svými administrativními reformami, k nimž jakožto základ sloužití mu má sčítání lidu a zcenění pozemků.

Můžeme tedy s dobrým svědomím připustiti, že sčítání lidu u sv. Lukáše bylo obecným sčítáním obyvatelstva ve veškerém císařství. Než tu jiná nastává obtíž: kterak mohlo se vztahovati na Judsko, jež nebylo tehda ještě provincií římskou?

Sluší zde předem znamenati, že byl podstatný rozdíl mezi zeměmi k císařství úplně přivtělenými, jakožto část říše římské a též bezprostředně římskými úředníky spravovanými, a mezi zeměmi lennými, kterým Římané ponechávali jakousi neodvislost a ve kterých vedl správu král od císaře dosazený. I takové země náležely k říši a bývaly podrobeny sčítání, na jehož základě platili Římanům poplatek. Tak dí Tacit

(Ann. IV., 41) o malém království Arche-
laově v Cilicii: „Nostrum in modum deferre
censum adigebatur gens Archelao regi sub-
jecta.“ Totéž platilo o Judei Herodem spra-
vované. Byloť tehda Judsko skutečným vlast-
nictvím římským, a Herod ničím jiným, leč
pouhým vasalem; bylť od senatu na dole-
hání Antonia a Octavia zvolen, dosazen a
římským vojskem do zemi uveden. A že ne-
byl neodvislým, viděti z toho, že římsí
místodržitelé v Syrii často docházeli do Je-
rusalema a v celém království sobě jako
neobmezení páni vedli. Herodes musil nejen
poplatek platiti, ale i vojsko pomocné
stavěti.

A právě pro tuto příčinu bylo potřebí
tu konati sčítání lidu, aby bylo základem,
dle něhož by poplatek i počet vojska po
mocného vyměřeny býti mohly

Při obezřelosti, jakou Římané. jsouce
výteční politikové, vždy dávali na jevo ve
příčině podmaněných národů, lze míti za
to, že právě u národa židovského tak hou-
ževnatého a na svou samosprávu žárlivého
bylo zvlášť toho potřebí, aby vlast jejich
nebyla hned jedním rázem zbavena vši
samostatnosti a přivtělena hned jako pro-
vincie dobytá k říši ostatní, nýbrž chytrí
Římané zajisté židy poznenáhla k tomu při-
pravovali, až za Quirina, kterýž se stal

místodržitelem syrským, provedeno bylo úplné přivtělení Judee k římskému císařství. Sčítání lidu, které r. 747 po vyst. Říma Augustus nařídil v Judsku, nebylo nic jiného, leč jen přípravou k poznenáhlému přeměnění Judska na provincii úplně podrobenou, a bylo vůbec prvním, které císař v této zemi, požívající ještě jakés takés samostatnosti, nařídil.

Namítá se ovšem, že Josefus Flavius ve svých Starožitnostech, který dosti zevrubných zpráv o Herodovi podal, o tomto sčítání se nezmiňuje. Avšak není tomu tak. Jako Tacit, Sueton, Dion Cassius zmiňuje se též Josef o některých událostech, jichž bychom jinak nepochopili, leč připustíme-li toto všeobecné sčítání ve veškerém císařství.

V Starožitnostech (XVII, 2. 4) čteme, že když veškerý národ židovský byl nucen skládati přísahu císaři, šest tisíc židů se tomu protivilo. Můžeme míti za to, že tu jde o přísahu věrnosti, která se skládala vždy při příležitosti sčítání lidu. Zuá-li tedy Josef zevrubně číslo těch, kteří odepřeli přísahy, není-li to důkazem, že židé byli jednotlivě povoláváni před zřízeného úředníka, který vykonával rozkazy císařovy?

Než naskytuje se nová obtíž. Sv. Lukáš píše: To popsání první stalo se od vladaře syrského Cyrina.“ (Luk. II., 2.)

Quirin byl vladařem syrským okolo r. 6. neb 7. našeho letopočtu, nemohl tedy řídití popsání za Heroda.

Mnozí exegeté se domnívali, že tento 2. verš byl, jakožto glossa in margine vložen do textu, avšak verš ten nachází se ve všech rukopisech a také Vulgata nebyla by ho přijala, kdyby nebýval byl uznán za text původní. Lépe tedy učiníme, přisvědčíme-li těm, kteří navrhují tuto četbu verše: na místě *αὕτη ἡ ἀπωγραφή πρώτη ἐγένετο ἡ γεμεύουτος* čísti *ἐγένετο πρώτη ἡ γεμεύουτος*. tak totiž, jak se nachází v kodexu sinajském, což by znamenalo: *πρώτη* místo *πρωτέρα* = to se stalo dříve, než Quirinus byl vladařem syrským.

Theophilact (r. 1070) také tak vykládal tento verš sv. Lukáše a to bez pochyby podle otců řeckých. Ještě lépe zní však překlad: Toto popsání stalo se před oním, které stalo se za syrského vladaře Quirina.

Při prvním popsání, o němž máme řeč, byl dle Tertulliana (cont. Marc. IV., 19.) vladařem syrským Sextus Saturninus.

Avšak to není na ujmu věci naší, neboť — jak již dříve řečeno — za Augusta bylo sčítání svěřováno zvláštním legatům — censorům; i nemohl-li býti Quirin takým legatem? Tomu aspoň nasvědčuje zpráva Tacitova (Ann. III., 48) podle které vojevůdce Quirinus podrobil národ Hamonadův v Ci-

licii, o čemž i Strabo (XII., 15), se zmiňuje, že hladem přinutil tento zpupný národ k podrobení, učinil 4000 zajatcův a nenechal v domovině žádného muže schopného k zbrani. Byl tedy Quirinus velitelem vojenským v Cilicii, Syrii a Phenicii a jakožto takový ustanoven za legata, pod jehož dozorem sčítání nejen v nově nabytých provinciích, nýbrž i v zemích spojencův, jako v Kapadocii za krále Archelaa, a bezpochyby také v Judei za krále Heroda se konalo.

A tím právě se vysvětluje, že toto sčítání bylo pro Judsko prvním, jak sv. Lukáš dobře připomíná.

Toto obecné sčítání také se snáší s edictem Augustovým vyrytým na mramorové desce v Ancýře r. 747. po vystavění Říma. — Ježto však Pán Ježíš se narodil před úmrtím Herodovým, které se událo r. 750., nelze narození Ježíšovo pošinovati dále po r. 750.

I jest na jisto postaveno, že tato veliká událost historická zběhla se mezi r. 747. až 750. po vyst. Ř., do kteréž doby spadá také ono všeobecné sčítání Augustem nařízené, o němž tak určitě se zmiňuje sv. Lukáš.

Nemůže tedy býti o nějakém anachronismu ani řeči a tudíž samo sebou na dobro

vyvráceno jest libovolné, nekritické mínění Renanovo, že Pán Ježíš se nenarodil v Betlemě, nýbrž v Nazaretě.

Jest věru ku podivu, že lidé, kteří si jinak dovedou historie vážiti, mohou takovým nehistorickým, ničím neopodstatněným domněnkám přece nějaké váhy přiřkládati !

IV.

Můžeme pominouti, co Renan praví o mládí a výchově Ježíšově, mnohem krásněji vyličuje nám to Didon v kapitole II., III. a V. knihy I.; zmíníme se jen o tom, že Renan drží se posud dávno a na dobro vyvráceného mínění, že Ježíš měl bratry a sestry, sám jsa nejstarší. Jest zbytečno tuto odbytou otázku znovu přetrásati.

Také o kruhu ideí, v nichž Ježíš se pohyboval netřeba zmínky činiti, toliko co ke konci V. kapitoly praví Renan, že Ježíš Syrachovec a Hillel vyslovili podobně velikolepé myšlenky, jako Ježíš a že přece nejsou považováni za tvůrce křesťanství, mělo by se přivésti k řeči. Avšak kdybychom jeho tvrzení měli vyvracet, bylo by nám jen opakovati, co Didon o povolání Ježíšově praví ve výtečné kapitole V., k níž čtenáře odkazujeme.

Souhrnem jest vyvráceno v těchto slovech. Ježíš nepodobá se žádnému veleduchu své doby a svého národa, stejně vyniká nad učence jerusalemského Hillela, jako nad hellenistu Philona. Jeho slova, jeho učení nepřipomínají ani tohoto, ani onoho. Ježíš jest sám o sobě: co praví, platí pro všechny časy, pro veškeré lidstvo; jeho království nepřetrvá, leč nebe a Bůh, od něhož má jméno; jeho zákon nebude převyšěn aniž pozměněn, a síla, již dává, jest sama moc Boží, jeho živý a osobný duch, jenž jedině může spasiti lidstvo.

Ovšem racionalism nikdy nepochopí tohoto ducha Ježíšova, a proto zmýlil se v úloze Ježíšově, tak jako v jeho přirozenosti; nikdy nepovznesl se k myšlence, která jen Ježíši jest vlastní a která jej rozeznává od každého jiného člověka. Racionalisté z něho učinili všecko: reformatora, moralistu, náboženského a socialního revolucionáře, zákonodárce, zakladatele čistého náboženství, jenž přede všemi ostatními zasluhuje přednost, avšak nikdy to nebo toho, kým jest dle nepopíratelných svědectví.

Kdo chce líčiti život Ježíšův, třeba jako filosof nevěřil by v Boha osobního, přece nesmí líčiti Ježíše dle svých smýšlenek, nýbrž — chce-li si zasloužiti právem jména historika, musí se snažiti líčiti jej

tak, jak sám o sobě tvrdil, jak jej jeho nejbližší přátelé a očití svědci znali, totiž dle jejich nezvratných svědectví historických.

Ale co jsou Renanovi historická svědectví? On jich nedbá. Mluvě o Janu Křtiteli nezmiňuje se o velkolepém svědectví při křtu Pána Ježíše. Bůh sám jej prohlašuje za milého Syna svého, ale to se do soustavy Renanovy nehodí, a proto o tom mlčí. Didon jen zcela stručně odbývá toto mlčení slovy: Lidé, kteří osobné zakročení Boha samého popírají, nevniknou nikdy v hluboký smysl projevů takových; dějiny evangelické, kde takové bezprostřední a osobní zakročení stále přichází, budou pro ně knihou zavřenou.

Ovšem že pak přesně dokazuje, že událost křtu Páně i se všemi podrobnostmi není žádnou legendou, nýbrž že se tak udála, jak ji evangelisté vypravují, proto že tak hluboce vryta byla v paměti a ve vědomí jejich a ve vědomí učedníků jejich, že ji nazývali zvláštním jménem „Pomazáním Ježíše“. Hned první kázání apoštolské, jak nám je zachovali Skutkové apoštolství IV, 27. X, 37. naráží na ni jako na skvělé znamení, dle něhož poznati se má božské poslání Mesiášovo

Podobně pokušení Páně vyhlašuje Renan za legendu. Zde opět odkazujeme čte

náře k Didonu kap. III. knihy I., kde výtečně rozebírá povahu pokušení, dokazuje existenci duchů vyšších člověka, dobrých i zlých a vliv jejich na člověka, jakož i to, proč Pán Ježíš se podrobil pokušení, chtěje býti totiž vzorem všech lidí zkoušených.

Potom obrací se proti Renanovi, který sice uznává pravost vypravování o pobytu Ježíšově na poušti a o jeho přísném postu ale obraznost jeho učedníků prý si vymyslila o tom legendu o pokušení. Na jakém svědectví tato svou domněnku zakládá, toho Renan nepovídá. Dobře mu praví Didon, že toto tvrzení jest přímo proti povaze učedníků Ježíšových.

Nebylo-li to pro ně hrozné, pouze pomyslit si, neřku-li připustiti, aby jejich Mistr byl podroben moci pokušitelově? Kdyby se to nebylo skutečně stalo, jistě, že by si učedníci nebyli vymyslili něco, co vlastně v očích jejich bylo ponižujícího, vždyť pak vše, co v životě Ježíšově bylo smutného a bolestného, jen s těží chápali; nepochopovali, že by Mistr jejich měl trpěti od lidí, tím méně mohlo jim připadnouti na mysl, že by byl trpěl od zlého ducha, čili že byl od něho pokoušen. A pak, neodporuje-li Renan sám sobě? Vypravují-li evangelisté, že Ježíš dlel na poušti a tam se postil, tu uznává jejich vypravování za

pravé, ale vypravují-li titěž evangelisté, že Ježíš byl tam od ďábla pokoušen, tu vypravování jejich jest nepravé, jest legendou. Jakoby byli evangelisté rozdvojeni! Jednou mluví pravdu, po druhé lež — lze li pak o nich takto souditi? Dobře dí Didon: takto-li se zachází s dějinami, pak jest to vrátká půda, jež historiku pod nohama uniká; nezůstane tu z událostí dějinných jen to, co nalezne milost před libovůlí smýšlení osobních.

Takový historik, jako Renan, jenž z dějinných událostí vybírá, co se mu líbí a co se mu hodí, to pak, co se mu nelíbí, neb co se s jeho soustavou nesnáší, co mu odporuje, co se mu nehodí, zamítá, takový historik nemůže nám podati pravý, historický, skutečný obraz osoby, jejíž život nám líčí. A proto Ježíš Kristus, jak jej Renan líčí, není osobou historickou — jak stoupenci Renanovi rádi říkají — není Kristem historickým, nýbrž takovým, jak jej výmysl jeho si představuje.

Kdokoli tedy podle Renana — jak v obyčej vešlo říkati — řekne, Kristus není leč osobou historickou, pak jest to políček metaný ve tvář pravé historie, urážkou všech těch, kteří si dosud váží historie jakožto svědkyně dávných událostí, křivdou páchanou na rozumné a nestranné kritice,

jest to holou frází, kterou kdo přijímá, třeba sobě nevím jak zakládal na své moudrosti a učenosti, přece jen dokazuje, že slabého ducha jest.

V.

Pojednáváje o ideách Ježíšových, jež měl o Bohu a o náboženství (Kap. V.), tvrdí Renan, že Ježíš měl o Bohu ideu vznešenou, jíž nebyl díkem zavázán judaismu, nýbrž že idea ta byla výtvořem jeho veliké duše. Bůh nebyl mu strašným pánem světa, nebyl výlučným Bohem jednoho národa, nýbrž laskavým otcem všech. A právě z této představy prý se domýšlel, že jest k Bohu v takovém poměru, jako syn k otci. V tom prý spočívá veliký čin původnosti a síly jeho.

Avšak Renan se velice mýlí, domnívá-li se, ať vědomky či nevědomky, že to byla u Ježíše jen pouhá představa o poměru jeho jako syna k otci a nikoliv plné vědomí božského synovství. A právě toto úplné vědomí o jednotě s Otcem v podstatě i v osobě ukazuje Didon jasně a živě v kap. 6. kn. I. Didon podává tu nezvratný důkaz psychologicko-filosofický a historický, po-

rovnáváje Ježíše s největšími veleduchy náboženskými, důkaz to, že žádný z největších veleduchů, kteří založili některé náboženství, nemůže býti na roveň postaven s Ježíšem.

On jest v dějinách náboženských jediný veleduch v naprosté dokonalosti. Před ním a po něm podobného nebylo a nebude: před ním byly jen nástiny, po něm ve Svätých nalezáme jen nápodobení jeho božského vzoru. Není to tedy jen pouhá představa o Bohu, v něm se zjevil živý a osobný Bůh sám, Otec nebeský. On a Otec jedno jsou (Jan X., 30); kdo jej vidí, vidí i Otce (Jan XII., 45.), kdo v něho věří, věří i v Otce (Jan XI., 41), Otec v něm jest a on v Otci (Jan X., 38.).

Než Ježíš nemá potřebí obhajců lidských. Nikdo z lidí nemůže podati důraznějšího a skvělejšího důkazu o jeho božském Synovství a o jeho jednotě s Otcem, než jako podal on sám přede tváří svých odpovědných nepřátel. O tomto svědectví mluví jedna z nejkrásnějších kapitol díla Didonova, kap. 7. kn. II.

Když Ježíš, uzdraviv v Jerusalemě člověka 38 let nemocného proti urážce, již mu nepřátelé metali ve tvář, že se rouhá, čině se rovným Bohu, se slavnostně hájil, v této řeči obhajovací se dovoláváje božských

skutků svých jako jest vzkříšení mrtvých. dovolává se svědectví Janova a většího ještě svědectví, svědectví Boha samého a konečně svědectví Písma, slavně se prohlásil za Syna Božího. (Jan kap. V.)

Smutně, s laskavostí a hrozbou zároveň pravil jim Ježíš: „Nedomnívejte se, že vydává se za Syna Božího a žádaje na vás, abyste přijali slovo mé, hledám slávy lidské; ale znám vás, že nemilujete Boha, nýbrž sebe samých. Já přicházím ve jménu Otce svého a nepřijímáte mne; ale přijde-li jiný ve jménu svém, nejsa poslán ani zplnomocněn, bude-li hověti vašim předsudkům, toho přijmete. Kterak vy můžete věřiti, jižto jedni od druhých chválu přijímáte a chvály, kteráž od samého Boha jest, nehledáte? Dobře vím, že Mojžíš jest to, o něm se domníváte, že jej chválíte. Nebudu já před Otcem na vás žalovati, ale jestiž, kdo na vás žaluje, Mojžíš, ve kteréhož věříte. Kdyby vaše víra v Mojžíše byla pravá, jak vy se domníváte, věřili byste i mně, neboť on psal o mně; ale poněvadž jeho Písmům nevěříte, kterak slovům mým uvěříte?“

A co nepřátelé Ježíšovi? Citili osten slov jeho, nemohli ani jediného slůvka z jeho obhajovací řeči vyvrátiti, byli i v nitru svém o pravdě jejich přesvědčení,

ale přece neuvěřili; ve zatvrzelosti své odešli.

Podobně jako nepřátelé Ježíšovi za jeho doby, činí tak i nepřátelé jeho za doby naší.

Není možno, aby takový duch, jakým byl Renan, byť i zázraků nebylo, nebyl by pochopil tak jasných a pádných svědectví, jakéž nám o božském synovství Kristově a o jeho jednotě s Bohem podává IV. evangelium, a jak je Didon v řečené kapitole 7. kn. II. skvěle a vítězně objasňuje.

Arci řeči Ježíšovy jsou rozdílny. A v tom právě kritika jest velice na omylu, že tento moment neklade na patřičnou váhu. Jinak mluvil Ježíš k obecnému lidu, tu stačilo názorné podobenství; jinak musil mluvit k těm, kteříž se vzdělaností a znalostí Písem vychloubali.

A to právě v tomto případě; bylo to poselstvo od Fariseův a kněží vysláno k Ježíši. Jistě že vybrali ty nejučenější a nejvybroušenější rabbiny, s těmi měl Ježíš co dělati. Tu nestačilo pouhé podobenství, ale tu také nebylo na místě rozvinovati nějakou učenou řeč akademickou, zde neplatila sebe lepší dialektika, sebe vybroušenější sofistika, jedinou váhu zde měla přesná a neprosná logika, před níž lidský rozum musil se skloniti. Nešlo tu o věc snad mali-

chernou, zde šlo o to, aby Ježíš konečně svým zchytralým odpůrcům pověděl, kým jest, aby jim jednou bez obalu a zjevně řekl, že jest Syn Boží. On přijímá jejich vyzvání, jímž ho volají k soudu, a proto se hájí a to nikoli planými řečmi, ale nezvratnými svědectvími: toto jsou skutkové jeho, svědectví Janovo, svědectví Boha samého, svědectví Písma. Kdo může co proti tolikým svědectvím? Jen ten, kdo zúmyslně uzavírá se pravdě. A tak, jako onino učení rabbinové, činí též učený Renan, byl si vědom, že těchto svědectví nelze nikterak vyvrátiti, cítil pravdu jejich, avšak než by jí byl přisvědčil, raději — jak již mu je zvykem — ji popírá a praví, že řeči ty nejsou řečmi Ježíšovými, nýbrž slova Janova v ústa Ježíšova vložena. Kde má o tom důkaz? Beze vší podstaty tvrdí tak a žádá, bychom jeho slovům věřili více, nežli tomu, jenž s Ježíšem tři leta obcoval, jenž byl Ježíši nejmilejší a k němuž Ježíš byl nejdůvěrnější; žádá, bychom tvrzení jeho přikládali větší víry, nežli apoštolu a evangelistovi Janovi. Toť přespříliš!

Kdyby aspoň tvrzení Renanovo nemělo na sobě tak zřejmé známky úmyslnosti. Tvrdí tak z úmyslu, proto že, kdyby evangelium Janovo uznal, celá jeho soustava — vzal si totiž předem za úkol, svléci Ježíše

z Božství — překotila se na ruby. Proto úmyslně klame sebe, aby klamal i jiné a v tom spočívá hrozná zloba, to jeho záští proti Ježíšovi, pro něhož jako pro pouhého člověka nemá ani dosti chvály. Pravdu vyhlašuje za lež a lež velebí za pravdu — z úmyslu

Ano tak si vedl muž, jehož sám ministr učby u krásných umění v pohřební řeči velebil, jakožto vzor největšího milovníka pravdy; muž, jenž jako v pověstném spise svém o Ježíši, ještě i v závěti své měl tolik smělosti, že si vyžádal, aby mu dán byl na pomník nápis: Veritatem dilexi. Jak to však u Renana s tou láskou ku pravdě se vlastně mělo, sami jsme měli již dosti příležitosti pozorovati. Ostatně známo s dostatek, že tu Renanovi nešlo tak o pravdu, jako o peníze. Alexandr Dumas při příležitosti smrti Renanovy na novo úplně zaručenou zprávu podal, že Renan za „Život Ježíšův“ dostal od Rothschilda ne méně než milion franků.

Ovšem, kdo tak s historickými památkami zachází, jako Renan, tuť jest vskutku vzorem největšího milovníka — nepravdy.

Tak tomu jest již za naší doby, mluv sebe větších prolhaností proti křesťanství, budeš vždy jako veliký muž veleben. Jest

to znamením nevěrecké doby a spolu tajemstvím nevěry, jež nám Didon důmyslně objasňuje.

Proč nepochopil Renan Ježíše? — Dobře dí Didon: Kdo chce pochopiti Ježíše, musí jej milovati. Renan a všickni ti, kdož stejně s ním smýšlejí, jsou-li upřímní, doznají, že nemilují Ježíše. Necht' jen obrátí zřetel do srdce, do svého vnitřku, do svědomí a jistě naleznou tam, co jim překáží, by milovali Ježíše. Ne z rozumu, ale ze zkaženého srdce pochází nevěra.

Není tedy divu, že Renan nepochopuje Ježíše, nepochopil i jeho povolání. V kapitole VII. vyhlašuje jej za mravního revolucionáře, ano v jistém ohledu — i za anarchistu, vidí v něm pouze reformatora, a nikoliv osvoboditele člověka od otroctví zlého ducha, od hříchů, od vášní a bezuzdných smyslných pudů. Proto také nedovedl pak pochopiti jeho díla založení království Božího.

Renan má za to, že Ježíš založil jakési ideální náboženství bez kněžstva a beze všech obřadů. Nikdy prý nebyl kdokoli méně knězem, jako Ježíš, nikdo větším nepřítelem zevnějších obřadů, jako on. Ano, byl nepřítelem kněžstva, ale zvrhlého kněžstva židovského a jeho formalismu obřadního; on chtěl míti ducha a nikoliv literu; on

posvětil si kněžstvo nové a ustanovil obřady, nikoliv prázdné, ale ducha jeho vlévající do srdcí lidských. Mohl lí býti nepřitelem kněžstva ten, jenž povolal učedníky a zvolil si 12 apoštolův a řekl jim: „Jakož mne poslal Otec, i já posílám vás“. (Jan 20, 21.) „Cožkoli jsem slyšel od Otce, oznámil jsem vám. Ne vy jste mne vyvolili, ale já vás vyvolil a postavil jsem vás, abyste šli a užitek přinesli, a užitek váš aby zůstal.“ (Jan 15, 15.) „Kdo vás slyší, mne slyší, a kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá; kdo pak mnou pohrdá, pohrdá tím, kterýž mne poslal.“ (Luk. 10, 16.)

A nepředstavil-li Petra všem apoštolům, řka jemu: „Pasiž beránky, pasiž ovce mé.“ (Jan 21, 15.) „Já pak jsem prosil za tebe, aby nezhylnula víra tvá, a ty někdy obrátě se, potvrzuj bratří svých.“ (Luk. 22, 32.)

A jak jen smí se opovážiti Renan tvrditi, že Ježíš byl nepřitelem všech obřadů, Ježíš, který řekl svým apoštolům: „Dána jest mi všeliká moc na nebi i na zemi. Protož jdouce učte všecky národy, křtíce je ve jménu Otce, i Syna, i Ducha svatého.“ (Mat. 28, 18—20.) „Chléb, kterýž já dám, tělo mé jest, které dám za život světa. Kdo jí tělo mé a pije krev mou, má život věčný, ve muě přebývá a já v něm“ (Jan 6, 52. Luk. 22, 11.) „To čiňte na mou památku.“

(Luk. 22, 19.) „Přijměte Ducha svatého : kterýmž odpustíte břichy, odpouštějí se jim, a kterýmž zadržíte, zadržáni jsou.“ (Jan 20, 21—23.) „Stůně li kdo mezi vámi, uveď starších církve, a ať se nad ním modlí, maže jej svatým olejem ve jménu Páně.“ (Jak. 5, 14. Skut. 13, 2. Ef. 5, 22.) „Cožkoli svážete na zemi, bude svázáno i na nebi, a cožkoli rozvážete na zemi, bude rozvázáno i na nebi.“ (Mat. 18, 18)

Než co jsou tyto výroky, co veškeré dějiny církevní, je potvrzující, platny historikovi, který každé svědectví, jež se do jeho soustavy nehodí, hned a to s největší smělostí popírá. Avšak Renan nejen že popírá pravdu, i sám sobě odporuje.

Tvrdí, že Ježíš založil ideální království lásky, ale hned na to rovněž tvrdí, že každá idea mravní stává se teprve tenkrát platnou, jakmile se ve světě uskutečnila jako děj. (Konec Kap. V.)

V tom arci má pravdu, ať se tedy nediví, ať toho nepopírá, že Ježíš ideu království Božího zde na světě učinil skutečnou událostí, že jí dal tělo, aby byla viditelná a že tomu tělu dal ducha, ducha svého, jenž v ní žije a žítí nepřestane; že jí dal zřízení, aby trvala až do skonání světa. Ježíš uskutečnil království Boží, když řekl Petrovi: „Ty jsi skála a na té skále vzdě-

lám církev svou a brány pekelné jí nepřemohou.“ (Mat. 16, 18.)

V pravdě brány pekelné jí nepřemohou: to jest zjev ve veškerých dějinách jediný; církev přese všecko pronásledování, přese všecky boje a útoky ohně, meče, slova a písma po všecky věky až do doby nejnovější stojí tu jako dům Boží, sloup a utvrzení pravdy. (I. Tim. 3, 15.)

Ušel-li tento do očí bijící zjev důmyslnému historikovi Renanovi? Neušel, ale právě zase tu se nám objevuje jeho zúmyslnost, jeho zloba proti církvi, jako dříve jevila se nám proti osobě Ježíšově. Jako tam svlékl Ježíše s jeho Božství, tak zde zase jej vyhlašuje za nepřítele všech obřadův a kněžstva, za nepřítele viditelné církve Boží.

Kdyby moderní švihák přistoupil k nebetyčně Alpě a stoje u paty její se svou špaňhelkou klepal na ni a urputně volal: Ty, skálo, pohni a převrať se! měli bychom jej za šprýmaře nebo za blázna. Vede si Renan se svými nájezdy snad moudřeji? —

Zcela jinak si v té příčině vede Didon: celé dvě krásné kapitoly, první a šestou knihy III. věnuje tomuto předmětu. Jasně tu jak z mesiášského úkolu Kristova, tak i z podobenství o království Božím vyvozuje význam toho slova a ukazuje, že království

Boží není nic jiného nežli církev, instituce samým Ježíšem založená, v níž Ježíš stále působí a ve svém spasitelném díle od pokolení ku pokolení, od národa k národu, od věku k věku nepřetržitě pokračuje.

VI.

Můžeme zcela klidně pominouti to, co Renan o Janu Křtiteli (kap. VI.) a o učednicích Ježíšových (kap. IX.) praví. Nedá se to ani v nejmenší míře porovnat s tím, co nám kap. I., II. a IV. knihy II. v díle Didonově líčí. Ostatně i tyto statě spisu Renanova jsou plny odporů, hypotheses a ne-správností.

Tak velebí původnost Ježíšovu a hned zase praví, že byl učedníkem Janovým, že Jan měl naň veliký vliv, ale že vliv tento byl mu více škodlivým, než prospěšným. Ba zase, že to nebyl ani vliv Janův, nýbrž že na oba mistry účinkoval vliv brahman-ských gubrův neb indických muniův. Smělá to hypothesis!

Také o učednicích Páně míní, že v této nastávající sektě, již tvořili první učedníci, nebylo žádné hierarchie; všickni byli sobě rovni, přes to přece prý Petr jakési před-

nosti mezi spolubratry měl a důležitější postavení zaujímal.

Popřednictví Petrovo popírá, ale přece nemůže nikterak popříti svědectví, jež o něm synoptikové od Renana samého uznání vydávají. Nemilá to ovšem věc pro historika, který píše historii nikoliv podle nezvratných svědectví z historicky pravých památek čerpaných, nýbrž podle své předem ustanovené soustavy, pro niž tato svědectví dle libovůle a dle potřeby falšuje a překrucuje.

Nevíce ovšem sočí Renan proti Janovi. Ve vysokém stáří psal prý ono „podivné evangelium“, v kterém jsou tak rozkošné zprávy, ač v něm na mnohých místech povaha Ježíšova jest křivě líčena Jsa uvyklý se zimničným nepokojem přepjatého ducha svého se přehrabávati ve svých upomínkách přetvořil v líčení svého mistra, a místy upadá v podezření (ač nebylo li dílo jeho od jiných lidí přeměněno), že, spisuje toto dílo, nepovažoval vždy za pravidlo a za zákon úplnou upřímnost.

Tak Renan. Nebudeme se pouštět do vyvracování tohoto křiklavého tvrzení, učinili jsme tak hned z počátku, a Didon v Úvodu str. 29.—34. na dobro je porazil, ale za to rádi věříme Renanovi, že mu evangelium Janovo jest nanejvýš nepohodlným.

Celá soustava spisu Renanova se o ně jako vlny mořské o nerozbornou skálu rozráží. Nebýti tohoto evangelia, byl by Renan měl mnohem snažší práci; chtěl li však psáti Život Ježíšův ve smyslu, jak ho psal, nezbyvalo mu nic jiného, než že musil popřít toto evangelium. Než sebe smělejšímu popírání, sebe urputnější rabulisticce, ani Renanovi ani komukoli jinému nepodaří se, co svět světem stojí, a státi bude, ve sporu o Krista odstraniti tohoto nejdůležitějšího svědka jenž své svědectví ve zvláštním spise sepsal, aby nebylo nikde a nikdy o něm pochybnosti, ke konci dodal: „To jest učedník ten, který svědectví vydává o těch věcech, a napsal tyto věci: a víme, že právě jest svědectví jeho.“ (Jan 21, 24.) Jest to týž svědek, který i před soudem, i když mu smrtí vyhrožováno, své svědectví potvrdil zároveň s prvním apoštolem řka: „Nemůžeme nemluvití toho, co jsme viděli a slyšeli.“ (Sk. 4, 20; 2, 4; 3, 12)

Byl to nejsmělejší čin Renanův, když se odvážil zavrhnouti historický dokument tak kriticky bezvadný, jako jest Evangelium Janovo, za jehož pravost nám sv. Otcové od nejprvnějších století, veškera Církev, východní i západní, ručí, jehož jen v nejmenším se dotknouti ani protestantism se neosmělil; byl to nejsmělejší jeho čin, pravím, který

sice jeho soustavě velice pomohl, ale který Renanovi samému, nechť seděl i mezi čtyřiceti vyvolenými na křesle v Akademii francouzské, jeho reputaci jako historikovi nesmírně uškodil.

Snad ono křeslo nyní uprázdněné propůjčeno bude tomu, který ve spise Renanově učinil tak radikální korekturu. Aspoň — navrhuje tak „Figaro“ — a dí: Když prý světskému spisovateli Života Ježíšova bylo propůjčeno křeslo v Akademii, nemělo by se odnímati duchovnímu spisovateli onoho Života Ježíšova, který se co do znalosti archaeologie a co do poetického líčení zcela vyrovná prvnímu, ale co do hloubky velice nad ním předčí. Přáli bychom toho P. Didonovi, zaslouží si toho, ale od pana ministra Bourgeoisa toho neočekávejme.

VII.

Přejdeme ke kapitole XV. a XVI., kde Renan vykládá, jak povstaly legendy o Ježíšovi a jak zázraky. Jsou to po mém soudu nejslabší statě celého jeho díla. Nic, než hypothesis a vlastní ničím opodstatněná mínění — a to pak má býti kritika. Jako za-

vržením evangelia Janova škodil sobě Renan na své pověsti jako historik, tak v těchto staticích ztrácí zcela váhu jako kritik.

Nelze se tu zabývati s jednotlivými názory, jak je u Renana sbledáváme, aniž s jejich vyvracováním, bylo by z toho celá veliká kniha, a to se vymýká rámci tohoto pojednání; ale na posouzenou, jak si tento proslulý kritik vede, přece něco uvedeme.

Jak povstala legenda, že Ježíš se narodil v Betlemě a všecky ty zjevy, jež toto narození provázejí? — Zcela jednoduše; o evangelisty tu nedbá, přijali prý tyto již za živobytí Ježíšova kolující legendy, zatím však Renan sám vymyslel si legendu: bylo prý věřeno, že Messiáš bude „syn Davidův“, který se narodí v Betlemě. Jakmile tedy Ježíš byl jmín Messiášem, tu mu hned přívrženci jeho přikládali titul „syn Davidův“, ačkoli on sám si ho nikdy nepřikládal a ačkoli za jeho doby rod Davidův dávno byl vyhasl (kde má toho důkazy?). Titul tento jako i titul „syn Boží“ byl prý mu vnucen a on ho jen proto přijal, poněvadž dodával jeho působení vlivu a vážnosti, a poněvadž by bez něho nic nezmohl. Vůbec bylo prý veřejné mínění o jeho osobě v nejistotě: měliť ho jedni za Eliáše, Jeremiáše, neb jedním z prorokův, jiní dokonce za Jana z mrtvých vstalého. Sám se vždy a nejra-

ději jmenoval „synem člověka“, což jest tolik, jako „člověk“, ale měl prý dle svého básnického názoru o člověku vyšší pojem: duch Boží vane veškerenstvím, Bůh bydlí a žije člověkem, jako člověk bydlí a žije Bohem. Nadsmyslná idealnost nedovolovala prý Ježíšovi, by měl jasný pojem o své vlastní osobnosti, on žije ve svých učednících, oni jsou jedno, jako on tak jako on a Otec jedno jsou. Proto dáván mu název „syn Boží“. A že jím jest, nepřipouštělo nadšení jeho učedníkův ani nejmenší pochybnosti. Poctivost a podvod jsou našemu svědomí protivy, ale v krajinách východních jest prý mezi oběma tisícero přechodův a omluv. Dějepis není možným, nepřipustíme li více stupňů upřímnosti. Velicí mužové vedou prý lid, přidadouce se k jeho náhledům. Tak prý to bylo i u Ježíše.

Tak vypadá kritika páně Renanova. Praví li, že „nadsšená idealnost nedovolovala Ježíši, by měl jasný pojem o své vlastní osobnosti“: můžeme tím větším právem říci, že kritická konfusnost nedovolovala Renanovi, by měl jasný pojem o osobě Ježíšově.

Vraťme se opět k narození Ježíšovu ve spisu Renanově.

Aby se v Ježíši objevil uskutečněný ideal Messiášův nebo by se objevilo splněné proroctví, jehož allegorický výklad toho

času vztahoval se ku Messiáši: věřeno, že se narodil v Betlemě. A takých prý anekdot, z této uvedené příčiny vymyšlených kolovalo více, jako: jeho zvěstování, jeho styk s Herodem, s chaldejskými hvězdáři, se Simeonem a Hannou. Zvláště po smrti prý se množily takové pověsti, jež nalézaly nábožné víry a prostého obdivení.

Tvrzení Renanova nelze za nic jiného přijímati, než za pouhé osobní jeho mínění a nikoliv za kritické zkoumání těch událostí. Na pravou míru je uvádí Didon v kapitole IV. knihy I., kde pádnými důvody dokazuje historickou pravost všech zázračných událostí, jež se vypravují o narození a dětství Páně.

A jako o těchto událostech mylně a křivě soudil Renan, tak podobně i o zázracích Páně.

Zázraky prý tehdy považovány byly za nevyhnutelně potřebné známky božského nebo prorockého poslání. Nezbyvalo tedy Ježíšovi nic jiného, leč buď vzdáti se svého povolání nebo zázraky činiti. Ježíš prý neměl o zákonech na určitém pořádku v přírodě panujících jakéhosi ponětí tak, jako jeho současníci, bylo prý mu, jako tehdy vůbec, vkořeněno mínění, že víra a modlitba zcela ovládá přírodu. Také prý neznal, jako

jeho rodáci, vědeckého lékařství, jsa toho mínění, že uzdravení následuje po náboženském cvičení, zvlášt je li následkem hřichu nebo zlého ducha, proto prý nejobyčejnějším prostředkem uzdravování jest víra, modlitba a vymítání ďábla. Mnohé děje, které bychom nyní za klam nebo blouznivost považovali, jeho učedníci za zázraky vychvalují, tak, že se zdá, že Ježíš jen proti své vůli stal se divotvorcem a že kdyby nebyl svolil k tomu, zázraky činiti, lid prý by je za něho učinil, a největší div prý by býval, kdyby nižádného zázraku nebyl učinil.

Tak soudí Renan o zázracích. Veškeré toto tvrzení vyvrací Didon hned v Úvodu čl. X. str. 65., ale také v postupu díla svého každý jednotlivý zázrak jakožto skutečný konstatuje. Jemu jako historikovi nepřipadá úloha zkoumati, zdali to nebo ono možné jest neboli není, nýbrž jeho úlohou jest, aby zjistil, že zázračná událost, o které evangelista vypravuje, skutečně se udála. A tu, ovšem jak na vážného historika sluší, vede si jinak, než Renan, který z Ježíše učinil jaksi eskamotera, o němž výslovně dí, že zázrak v Káni učinil k rozveselení společnosti svatební. Není-li to největší lehkovážnost, ano blasphemie? To znamená strhovati historii s výše vědy na pouhé kajklířství.

P. Didon má zcela jiný pojem o historii, nikde neklade svého mínění, ale buduje toliko na pozitivních důkazech a zajištěných svědectvích. Técto vyhledává v okolnostech, v jakých se událost stala, v osobách, jež při ní byly účastny; zkoumá jejich schopnost, že událost tak, jak se stala, mohli poznati; uvádí doznání samých nepřátel, jimž takové události nebyly po chuti; při mnohých událostech uvádí soudní při, která byla pro jistcu událost líčena; zkouší věrohodnost svědků, slovem Didon s největší svědomitostí shrnuje důkazy, aby zjistil, že zázrak, o kterýž jde, se skutečně udál, že jest historickou událostí; a když takto u každého jednotlivého zázraku byl učinil, tu teprve hledí jej do pravého postavití světla. Již tato svědomitost, úzkostlivá ne-strannost ukazuje, jak velikou převahu má P. Didon i ve vědeckém i v kritickém ohledu nad Renanem, který jak historii tak i kritiku klade na velmi lehkou váhu.

Ostatně jinak ani činiti nemohl; nebo kdyby byl jen jediný zázrak připustil, celá jeho budova byla by se rázem rozpadla. Že tak jednal, k tomu donucen byl vlastní soustavou Svým „Životem Ježíšovým“ chtěl dokázati, že Ježíš byl toliko pouhým člověkem; a proto nucen byl zamítnouti vše, co svědčí o tom, že Ježíš byl zároveň pra-

vým Bohem. Především musil zavrhnouti evangelium sv. Jana, jež jest nejskvělejším svědectvím o Božství Ježíšově; dále ze synoptiků, které přec uznává, zamítnouti musil vše, co Ježíši přináleží jakožto Bohu, musil učiniti větu: všecko nepřirozené jest nepravé, protože jest nemožné, tudy všechny nadpřirozené zjevy o Ježíši jsou pouhé legendy, mythy a anekdoty. A poněvadž i při všem úsilí nemohl přece mnohé věci jen tak zhola popříti, musil sám sobě odporovati: chtěl totiž Ježíše vylíčiti jakožto nejdokonalější vzor člověka, ale nemoha popříti těch vlastností, které jej povyšují nad každého člověka, spíše, nežli by je byl uznal, připisoval mu slabosti, jakýchž ani u obyčejného poctivého muže nikdy nebledáváme, a takto Ježíše, na místě, by jej vyvýšil na ideal nejčistší lidskosti, znetvořil až k nepoznání. Tak se děje a musí díti každému, kdokoli, chtěje psáti o Ježíši, opouští pevnou půdu historických svědectví sv. evangelií. Ne Krista, Spasitele lidstva, ale znetvořenou figuru vymyšlené soustavy podal Renan ve svém „Životě Ježíšově“. A proto dílo toto nestojí na výši vědecké důkladnosti, jakéž se při tak veliké a vznešené úloze vyžaduje.

Nelze mu ovšem upříti vědomostí archaeologických, mnohé znalosti Palestiny,

půvabného slohu, avšak pravý fond oněch vědomostí, jichž tak obrovské dílo vyžaduje a jakými vyniká P. Didon, u Renana se postrádá; proto také jeho „Život Ježíšův“ vyhlášen za dílo ze všech děl Renanových nejslabší od uznávaných auktorit ne toliko mimofrancouzských, nýbrž i ve Francii samé. Sám jeho stoupenec a velebitel filosofie Renanovy Eugène-Melchior de Vogüé ve své úvaze „Après M. Renan“ (Revue des deux Mondes 1892 p. 447, 448) totéž tvrdí a má za to, že úspěch díla záležel pouze v krásném slohu a v tom, že vyvolal kontroverze.

Jinak jest u Didona. Úplných deset let připravoval se ku své práci; dvě delší cesty konal do Palestiny a tu — jak sám praví — prošel ji pomalu, ve všech částech; zdržoval se dlouho na místech, kde Ježíš žil, zápasil a trpěl. Snažil jsem se — praví — abych viděl ta místa tak, jak byla před 18 stoletími; jejich nynější spousta, nahromaděné trosky, jejich stavby znovu vystavené láskou křesťanskou neposkytly ničeho k tomu, abychom je poznali ve stavu jejich prvotním. Řídil jsem se tedy ctihodným podáním, ptal se cestovatelů nejzkušenějších, studoval především evangelia a mohu říci, že jsem je znovu prožil v zemi té, kde vše, co vypravují, se stalo. Ti, kdož bojovali proti

skutečnosti života Ježíšova, jak jej líčí evangelia, neviděli jistě Palestiny; kdyby ji byli studovali s evangeliem v ruce, byli by pochopili, že evangelium není vymyšleno.

Didon schválně se učil jazyku německému, aby mohl čísti spisy německých racionalistů o témž předmětu; ano, tuším, navštívil i některou universitu německou. A když takto byl dosti připraven, pak — praví opět sám — s neskonalou úctou před takovým životem, jako jest život Ježíšův, podnikl jsem práci tuto. Každé jeho slovo, každý jeho čin, zdá se mi býti jako diamant, jako vzácná perla, spokojil jsem se tím, že jsem nápodobil umění klenotníka, zasazoval jsem do zlata tyto drahé kameny rukou Boží uhlazené a nehleděl jsem, zasazuje je, leč aby více vystoupily a více se leskly.

Nedivme se tedy, že dílo Didonovo způsobilo tak neobyčejný ruch, i mimo Francii. Ne všichni Francouzové jsou lhostejní u víře; jakmile dílo vyšlo na světlo, sláva ovšem již ne neznámého, ale slavného kazatele notredamského rychle rostla; nová vydání rychle šla za sebou; na sto tisíc exemplářů koluje ve Francii z ruky do ruky; blahé ovoce díla zraje, ve vědeckých kruzích francouzských panuje mínění, že David Didon přemohl Renana-Goliáše.

I u nás je dílo Renanovo dosti rozšířeno, překlad dočkal se druhého vydání a jisto jest, že od nepřátel církve katolické chystalo se právě třetí vydání, když se i u nás objevilo dílo Didonovo; ještě jsme ho neznali, ještě neměli svého překladu, pouhá pověst o něm zastrašila nepřátele, že od chystaného vydání díla Renanova upustili. A tak doufejme, že najde vítaného přijetí epochální dílo Didonovo, jako ve Francii i u nás ve vzdělaných kruzích.

Zde jen mimochodem budiž podotknuto, že my Čechové byli jsme mezi nejprvnějšími, kteří si toho vzácného díla povšimli; náš překlad byl dle řady třetí mezi překlady evropskými: nejprve anglický, pak polský a náš český; sedm měsíců po vydání originálu byl český překlad úplný předložen nejdůstojnějšímu ordinariatu ku schválení.

Aby tedy blahé ovoce toho díla i u nás se rozšířilo, pořídil jsem nejen překlad, nýbrž učinil i tuto paralelu, ovšem jen v hlavních bodech, chtěje usnadniti úsudek těm, kteří buď nemají času, aby obě díla porovnávali, buď že je toliko znají od slyšení.

Nechť tedy nestranný posuzovatel položí sám mínění obou spisovatelů, od nichž máme „Život Ježíšův“ na váhu; nechť be-

dlivě pozoruje, kam se kloní jazýček na váze ; nebude mu nesnadno poznati, na které misce jest lehké zboží, třpytným pozlátkem zastřené falše, a na které těžké ryzí zlato pravdy.

Nákladem
knihhtiskárny Cyrillo-Methodějské
(V. Kotrba) v Praze

vyšly následující velmi dobré spisy :

POLNÍ KVÍTKO.

Povídka od M. Bourdona — Přeložila J. K.
56 stran. 12°. Cena 20 kr.

Ze Zručských matrik.

Obrázky z minulých dob.

Napsal Bohumil Brodský.

Stran 250.

Cena 80 kr.

Obrázky z vojny.

Napsal

Bohumil Brodský.

Stran 80.

Cena 30 kr.

Po cestách bludných a jasných.

Tři obrazy ze života vězenského.

Napsal

Josef Kousal,
farář v Keblově.

Stran 41.

Cena 20 kr.

☛ Pěkná četba pro dospělé i mládež. ☚

B. M. Kulda:

Moravské národní pohádky a pověsti.

Sebral a zaslal **Jan Pleskáč** a jiní.

280 stran.

Cena 90 kr.

Káranec.

Obrázky ze strakatiny života.

Nakreslil **Otto Vítězslav Pitra.**

Stran 290.

Cena 90 kr.

NAPLNĚNÉ PROROCTVÍ.

Historická povídka

z dob polovice prvního století po Kristu.

Napsal **J. E. Hulakovský.**

Stran 48. — 8°. — Cena 30 kr.

ZA STARÁ PRIVILEGIA.

Historická povídka.

Napsal **Alois Dostál.**

Stran 105. — 8°. — Cena 40 kr.

Husitské obrázky.

Napsal **Bohumil Brodský.**

Stran 64.

Cena 24 kr.

Pernou školou života.

Obraz ze života studentského.

Napsal **Alois Dostál.**

Stran 154.

Cena 50 kr.

Z pole i lesa.

Obrázky z mysliveckého života.

Napsal **Bohumil Brodský.**

Dva díly.

Cena 65 kr.

Rozbouřená hladina.

Vesnická povídka.

Napsal **Alois Dostál.**

Stran 112. 8°. — Cena 36 kr.

ATHALIA.

Historická povídka z dějin židovských

Dle Racina vypravuje **J. E. Hulakovský.**

☛ Cena 15 kr. ☛

Číslo 1452.

Obrázek ze života pražských dětí.

Od **Bohumila Brodského**

Stran 36.

Cena 12 kr.

Samovrazi.

Ze smíšeného manželství.

Obrazy ze života.

Píše

Petr Kopal.

Stran 88.

Cena 30 kr.

Miroslavín

aneb rozluštění otázky sociální.

Napsal Petr Kopřiva.

Stran 162.

Cena 40 kr.

Studium našeho dějepisu.

Podává P. Josef Svoboda, T. J.

Stran 56.

Cena 30 kr.

STARÝ DUB.

Pověst z Podřipska.

Napsal Václav Doksanský.

Cena 36 kr.

NÁRODNÍ CÍRKEV.

Napsal

Miloš Em. Wachek.

Jednotlivý výtisk (75 stránek) stojí 30 kr.

Růženka.

Obrázek z města z druhé polovice 19. století.

Od E. B.

Stran 51.

Cena 20 kr.

V zátiší.

Povídka z rakousko-pruské války.

Napsal Alois Dostál.

Stran 120.

Cena 40 kr.

KALLISTA.

Román ze třetího století.

Napsal Dr. J. Newman

a s povolením nakladatelovým (J. P. Šachema) v Kolíně n. R. česky upravil a poznámky přičinil

FRANTIŠEK DOUBRAVA.

Stran 336. — 8° — Cena 1 zl. 10 kr.

Věčná Lampa

v kapli na vrchu Marianském.

Novela Jeho Emin. kardinála Visemana.

Upravil Jan Hůlek.

Stran 30.

Cena 12 kr.

„Miláček Páně,“

Pro ctitele nejsv. Svátosti Oltářní sebral i složil

Th. Dr. Karel Lev Řehák,
farář v Podolí u Prahy.

☛ S úchvalou církevní. ☛

Stran 48 a 2 krásné barevné obrázky, jakožto památka na sv. zpověď a svaté přijímání.

Jednotlivý výtisk za 10 kr., 50 kusů za 4 zl.

Slzy bolu, útěchy a naděje.

Sbírka nápisů hrobních,
jež sebral, sestavil a i sám složil

Bohumil Fr. Hakl,

děkan a biskupský vikář Hořický.

Cena 70 kr.

Svobodné zednářství

a jeho poměr

1. k náboženství vůbec a katolickému zvláště,
2. k monarchickým státům a
3. ku školství ve smyslu katolickém.

Napsal **Vilém Sladomel**, kněz církevní.

Stran 58.

Cena 40 kr.

Knihkupectví Cyrillo-Methodějské

(G. Franci)

v Praze, Malé náměstí č. 143—I.

Vojtěcha Pakosty

spisy

vydané nákladem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské
(V. Kotrba) v Praze:

Básně: a) Původní.

Listy a květy. Básně. 12° (107 str.) 80 kr. vázaná
skvostně 1 zl. 60 kr.

Růže a ostny. Básně. 1890; 12°. (115 str.) 80 kr.

b) Překlady.

Básně Š. Gregorčiče. S přivolením básníkovým dle
vydání druhého. 12°. (160 str.) 1 zl. 20 kr.

Prosa: a) Původní.

Dolorosa. 194 stran. Cena 60 kr.

Venkovský reformator. Povídka. Cena 50 kr.

Komediant. Cena 75 kr.

Kovář Šimon. Cena 18 kr.

b) Překlady:

Desátý bratr. Román. Napsal Josef Jurčič. Ze slo-
venského. Cena 1 zl.

Strašný dědeček. Napsala Marie Rodziewiczówna.
Cena 65 kr.

Štěstí na vsi. Napsal kn. J. A. Lukaszewicz. 85 kr.
Povídky tyto (prosa) vyšly v Zábavách večer-
ních jako samostatný celek.

Ze statků a chaloupek. Obrazy a obrázky ze života.
Stran 295. 12°. Cena 90 kr.

Cyrillo-Methodějské knihkupectví (G. Franc)
v Praze, Malé náměstí.